

מעשה שהיה

עד מתי?
הרב אריה ליכטנשטיין

מכשיר הטלפון של יהודה צלצל שוב ושוב. כיון שידע יהודה מי

הוא המתקשר, הוא ביכר שלא לענות.

הוא המשיך להקיש באצבעותיו על גבי המחשב הנייד (Laptop) שלפניו. עוד כמחצית השעה הוא יסיים את עבודתו ואז הוא יתפנה לענות לטלפון...

אמנם, הלה שמעבר לקו לא ויתר. הוא המשיך להתקשר עוד ועוד ולא הותיר ליהודה ברירה כי אם לענות לו.

- הלו... - העמיד יהודה פניו/קול תם.

- מה קורה איתך?

- מי זה? - המשיך יהודה ב'משחק'. הוא חש שלא בנוח מכך שלא ענה לשיחה עד עתה. לפחות שהאוזן מעבר לשפופרת יחשוב שהוא בכלל לא יודע מי מתקשר. לא שהוא יודע ומתכוין...

- אליהו. אין לך את המספר שלי ברשימת אנשי הקשר (Contacts) שלך???

- החלפתי לאחרונה מכשיר ולא הצלחתי להעביר את כל הרשימה למכשיר החדש... מה בפייף? - ניסה יהודה לשרר 'עסקים כרגיל'.

- מתי אתה מחזיר לי את המחשב? אמרת שאתה צריך להקליד (Type) מספר עמודים. כבר היית צריך לגמור זאת מזמן...

- אהה... בסוף התעכבתי לפני שהתחלתי לקחת ממך את המחשב ואז התקשרו אלי מהבית שצריכים מספר פריטים מהמכולת (Grocery). שם פגשתי חבר, הוא רצה לברר על איזה בחור מהישיבה, בבשיל שידוך. כשהגעתי הביתה, הייתי חייב לעזור להשיב את הילדים...¹

אלמלי פקעה סבלנותו של אליהו לשמוע את כל השתלשלות העניינים בחייו הפרטיים של יהודה, יתכן והשיחה היתה מתארכת עוד יותר מהזמן של ההתרחשויות עצמן...

- הבנת. אין לי כל ענין לדעת הכיצד ביילית את הערב. זה ממש לא מעניין אותי.

- פשוט רציני שתבין אותי. אני מקוה שכעת

פסקי דינים

דיני שותפות ט"ו
הרב חיים קאהן שליט"א

פירוק שותפות (ב)

שותפות בלי קביעת זמן

כבר התבאר שכשקבעו זמן לשותפות שלא יכול אחד השותפים לתבוע שיפרקו את השותפות קודם הזמן^[1].

ברם, אם לא קבעו זמן לשותפות יכול השותף לתבוע שיחלקו את השותפות בכל עת שירצה^[2], ואם בחלוקת הסחורה יגרם להם הפסד, דהיינו שיפסידו יותר מחומשי^[3], או שאי אפשר לחלק את הסחורה, ימכרו את הסחורה ויחלקו את הדמים או יחלקו ביניהם בדרך גוד או איגוד^[4].

שניהם רוצים לחלוק

יש שכתב שכל זה אם השותף מעכב על השני למכור שאז יכול השני לתבוע שיחלקו הסחורה והוא ימכור את חלקו, אבל אם שניהם רוצים למכור ואחד רוצה לחלוק ולמכור את חלקו לבדו ולא לטרוח למכור ביחד, יכול האחר לעכב עליו דכיון שנשתתפו בקניית הסחורה ומכירתה נעשו פועלים זה לזה ומזל של שניהם עדיף^[5], ויש שכתב בזה שהיינו אם פירשו שמשותפים לעסק ולמכור יחד או שמוכח כן מתוך הענין, אבל אם רק השתתפו בסתמא יכול אחד השותפים לתבוע שיחלקו את השותפות^[6].

חלוקה שלא מדעת חבריו

שותף שבא לחלוק דבר הצריך שומא שלא מדעת חבריו, הן כשלא קבעו זמן לשותפות או שכבר הגיע הזמן - צריך לשום לפני שלושה נאמנים ובקיאים בשומא אפילו הם הדיוטות^[7], ויש שאומרים שאם היה קרקע צריך ב"ד חשוב^[8] אבל אם בא לחלוק מעות יכול לחלוק בפני שני עדים ולהפקיד בב"ד לטובת השותף^[9].

מתעסק בממון המושקע

המקבל מחבירו מעות או סחורה להתעסק בו ויחלקו ביניהם את הרווחים, יכול המתעסק לחזור בו אפילו אם קבעו זמן בתחילת השותפות כדין פועל שחוזר בו באמצע היום^[10], אבל נחלקו הפוסקים האם יכול לתבוע חלקו ברווח כשחזר בו קודם הזמן, שיש שכתב שהרווח משועבד לקרן עד סוף

הזמן שקצבו מתחילה^[11], ויש שכתב שהשותף חוזר בו כדין פועל שחוזר באמצע וממילא נוטל חלקו ברווח שעלה עד זמן החלוקה^[12].

היו שנים שקבלו ממון להתעסק בו שכל אחד לעומת חבריו יכול לעסוק כפי שירצה, דינם כקבלנים זה לזה שלא יכול אחד לחזור בו מלעבוד עם חבריו עד כלות הזמן הגם שביחד יכולים לחזור בהם מלעבוד בעד המשקיע^[13].

חזרת המשקיע

וכן המשקיע לא יכול לחזור בו באמצע הזמן שיחזירו לו את הממון שהשקיע הן הקרן והן הרווח, כדין בעה"ב שאינו יכול לחזור בו באמצע הזמן, ואף אינו יכול ליטול מהרווח שמשועבד לעסק עד סוף הזמן למלאות ממנו אם על ידי העיסוק יחסר מהקרן^[14].

שטר 'היתר עיסקא'

הלוואות שנעשו ע"פ שטר 'היתר עיסקא' שמקבל מעות לזמן שקבעו ומתפשר עם הנותן בעד איזה סכום שקבעו שבזה פוטר עצמו להביא ראייה שהפסיד בקרן או לישבע על הרווח, דנו הפוסקים האם דינו כשאר עיסקא.

יש שכתבו שהמקבל שאינו נותן חשבון לנותן אינו פועל שיכול לחזור בו באמצע הזמן^[15], ויש שביאר שאמנם יכול לחזור בו אבל יצטרך לישבע כמה הרוויח וליתן חצי לנותן ובלי זה חייב לשלם את דמי ההתפשרות עד סוף הזמן שקצבו שהרי הזמן של דמי ההתפשרות נקבע לטובת הנותן בדומה להלוואה^[16], ולפי זה יש שכתב שאם ידוע שהמלווה נותן גם לזמן קצר יכול הלווה לחזור בו^[17]. ויש שחילק שאם קיבל להתעסק עם הממון לשנה והתנה ליתן תשלום אחד בעד ההתעסקות עם הממון אינו חוזר תוך השנה אבל אם דמי ההתפשרות היו קבועים לזמנים שונים תוך השנה יכול להחזיר את הקרן עם דמי ההתפשרות שעלו עד הזמן שחוזר בו^[18].

[1] גליון שמ"ו. [2] סי' קע"ו סעיף ט"ז. וראה מחנה אפרים הל' שבועות סי' ו' במי שנשבע לחבירו להיות עמו שותף סתם, האם יכול לומר שכונתו היה להיות כל זמן שירצה ויצא ידי שבועתו אפילו בנשתתף עמו רק לזמן מה, וראה עוד בערך ש"י. [3] פ' עמוני זבב שם. [4] שם. [5] ו"ש ס"ק כ"ט. [6] ויעין בחכמת שלמה. [7] נתיבות שם ס"ק ל"ד, ועיין סמ"ע ס"ק מ"ד. [8] מנחת פתים שם, ולכאורה זה מוכח ג"כ מלשון הנתיבות. [9] שם סעיף המשך ההערות בעמוד ב'.

מעשה שהיה

קו ההלכה

אתה לא מקפיד עלי שהעניין התארך כל כך...

- אינני מקפיד. פשוט אני צריך את המחשב בחזרה. הסכמתי להשאיל לך אותו רק מחמת שאמרת שאתה צריך רק להקליד מספר עמודים ותו לא. אני מגיע אליך לקחת אותו - ניסה אליהו לחזור לענין שלשמו התקשר.

- חכה עוד כמחצית השעה. אז אגמור את עבודתי עליו.

- איני יוכל להמתין עוד.

- אבל השאלת לי את זה?!

- ולכן? זה נהפך להיות רכוש פרטי שלך? אני לא יכול עוד לבקש אותו בחזרה מתי שאני נצרך לו?

- מעולם לא אמרתי כזאת. רק, כיון שהשאלת לי אותו למלאכת הקלדת מספר עמודים, אינך יכול לחזור בך עוד וליטול אותו לפני שסיימתי לעשות זאת.

- היה עליך לאחוז כבר אחרי... פשוט נתעקבת לא התחלת מלאכתך בזמן. הרי זה כאילו כבר תם זמן השאילה ועליך להשיב את המחשב לבקשת!

בעבר כבר נידונה שאלה מעין זו מעל גבי במה זו במדור 'קו ההלכה' (גיליון צ"ד) וכדלהלן:

השולחן ערוך (חושן משפט, סימן ע"ג סעיף א') מחלק בין הלוואת כסף לשאילה. בהלוואה, אף שלא סוכם מראש על זמן הפרעון - סתם הלוואה של כסף הינה לשלושים יום. אך בהשאלת חפצים, הבעלים יכולים לדרוש את החפץ מיד מתי שיראו לנכון.

הסיבה לחילוק זה, פשוטה היא. מטרת הלוואת כספים היא, השימוש בכסף. אשר על כן, יש לתת ללווה מספיק זמן כדי להרוויח את הכסף בו יוכל לפרוע את הלוואה.

בניגוד לזאת, חפץ המושאל לאחרים חוזר כמו שהוא והשואל אינו זקוק לזמן כדי להחזיר את החפץ, על כן הוא חייב להחזירו מיד עם בקשת הבעלים (סמ"ע שם סק"ח).

הסבר נוסף להבדיל בין הלוואת כסף ושאלת חפצים מצאנו בפוסקים. הלוואת כסף, מצוות עשה היא. 'אם כסף תלווה את עמי' (שמות כ"ב כ"ד).

שיערו חכמים שבפחות משלושים יום לא יספיק הלווה ליהנות מהמעות, ואין סיפק בידו לעשות עמם מאומה. בשאלת חפצים אין הדבר כן. מספיק השואל ליהנות מהחפץ אף אם השאלה הייתה לזמן מועט (חקרי לב יורה דעה חלק ג' קכ"ח).

כל זאת כאשר נעשתה השאילה בסתם.

אולם אם אחד השאל חפץ לזמן מסויים, אחרי שהשואל קיבל אותו, הבעלים אינם רשאים לדרוש אותו בחזרה עד תום תקופת השאילה עליה נדברו מתחילה (שלחן ערוך - חושן משפט, סימן שמ"א סעיף א').

כמו כן, אם השואל ביקש את החפץ עבור משימה ספציפית וכבר קיבל את החפץ, הבעלים אינם רשאים לקחת זאת בחזרה עד שהמשימה הושלמה (שם סעיף ה' ו'). עד כאן ציטוט ממה שנכתב כאן בעבר. ועתה מה שיש לדון בנידון דידן.

הן אמת שרשאי יהודה להחזיק אצלו את המחשב כל זמן שלא סיים את הקלדת העמודים שלשמו שאל את המחשב.

אך מאחר ונתאחר יהודה ולא התחיל את מלאכתו מיד, ורק מחמת כן נתאחר ולא סיים את מלאכתו עתה, שמא יש מקום לומר כי רשאי אליהו ליטול בחזרה ואף לפני שסיים יהודה את מלאכתו?

הסמ"ע (שם סק"ד) מדייק מלשון המחבר כי המשאל אינו יוכל לבוא ולטעון שמעולם לא עלתה על דעתו כי מלאכה זו שלשמה נשאל הכלי, תארך זמן כה רב. בפשטות ניתן להסביר את דברי הסמ"ע שנסובו על מקום שאכן נתארכה המלאכה מעבר למה שציפה המשאל. בכהאי גוונא אינו יוכל לבקש את הכלי מיד השואל לפני שסיים את מלאכתו (פתחי חושן - פיקדון, פרק ט' סעיף ה' הערה י"א).

אך בערוך השלחן (סימן שמ"א סעיף ז') ביאר כוונת הסמ"ע כאשר נתאחר השואל והחל במלאכה מאוחר יותר, ומחמת כן נתאחר עתה ולא סיים את מלאכתו בזמן שצפה המשאל שזה יקרה. והוא ממש נידון דידן.

אמנם, לא בכל גוונא הצדק עם השואל ואין על המשאל להמתין עד כלות כאשר נתאחר בפרק זמן שאינו סביר והכל לפי ראות עיני הדיין (שם בערוך השלחן).

מזיק שהשביח

המעשה דלהלן התרחש לפני כשנה. עולם האומנות רעש וגעש ממנו. ציור אומנותי נמכר במכירה פומבית בבית מכירות ידוע בלונדון. כאשר הוכה

השלחן עם הפטיש לאות כי היצירה נמכרה לאותו שהציע עבורה סך 1.4 מליון דולר, לפתע החל הבד לרדת כלפי מטה בתוך המסגרת (frame). בתוך שניות, שלילים דקים של בד גרוס החלו לרדת אל מתחת למסגרת. בדיעבד נתברר כי האמן אשר צייר יצירה זו התקין מגרסה (shredder) בתוך המסגרת והפעיל אותה ברגע שהיצירה נמכרה. הוא עצר בדיוק כאשר הציור הגיע לחציו.

נראה היה כי גריסת הציור תפחית מערכו, אך לא כן. מאחר וזו יצירת האומנות הראשונה בהסטוריה אשר נגרסה יחד עם מכירתה, שוויה עלה מאד לאחר זאת. כמוכן ששאלתינו להלן היא רק ההלכה ולא למעשה, כיון שמעולם לא בא הדבר להתדיין בפני בית דין.

שאלה: האם האמן חייב לשלם לקונה על כך שהרס את הציור? כמו כן, באם הגריסה היתה נעשית על ידי אחר - לא האמן עצמו - האם דינו היה שווה לאמן שעשה זאת?

תשובה: ראשית, מאחר והגריסה לא נעשתה אלא על ידי שלט רחוק וכדו', האם נחשיב זאת למזיק בידים או לגרמא?

פשיטא שהדבר אינו שונה מזורק חץ, אשר הנזק קרה במקום אחר ממנו נשלח ונחשב הזורק למזיק שכוחו כגופו. הוא הדין לנידונו על אף שהחץ הוא דבר שאין בו ממש (ראה משפטי התורה - בבא קמא סימן ס"ז הערה 3, קהילות יעקב - בבא קמא סימן מ"ה ומשפט המזיק פרק י"ב סעיף כ"ה).

עתה יש לדון מי הוא בעליו של הציור בעת אשר נגרס. כל הסכם בין הצדדים יכול להחשיב זאת למכירה אף שלא נעשה ביניהם קנין המועיל, מאחר ויש כאן 'סיטומא' (טור - חושן משפט סימן ר"א). הוא הדין למכרז במכירה פומבית (ראה כסף הקדשים שם וחוקת משפט - מכירה עמוד רס"ט). זאת אומרת, שמנהג הסוחרים קובע האם היתה כאן כבר מכירה סופית או רק התחייבות למכור.

במקומות רבים אין זה נחשב למכירה אלא רק להתחייבות לקנין, והמוכר נפטר מלשלם (וגם הקונה נפטר מהתחייבותו לקנות ולשלם).

ומה דינו של אדם אחר שעשה זאת וגרם ליצירה לעלות בערכה? האם יתחייב על הנזק אף שערך היצירה לא נפל?

מצאנו דיון נרחב בזה, על סמך מעשה שהתרחש אצל רבי חיים מברסק (הובא באהל ישעיהו בבא קמא עמוד תע"ח).

לאחד היו ברשותו שני בולים (postage stamps) נדירים ששוים עלה להון רב. מישוה שרף לו את אחד מהם ונקרא על ידו לדין תורה. המזיק טען כי לאחר שנשרף השני, עלה שוויו של הנותר לאין ערוך והבעלים לא הפסידו מאומה ממעשה הנזק שעשה.

גירסא אחת טוענת כי ר' חיים פסק כי אם שוויו של השני עלה עתה והוא שווה כמו שני הבולים יחדיו לפני הנזק, הרי שכלל אין כאן נזק. אך אם אינו שווה עתה כמו שניהם יחדיו, אף שעלה בשוויו, מכל מקום שם מזיק יש עליו ועליו לשלם את כל ערכו של הבול ששרף.

ויש שכתבו שר' חיים פסק שבכל גווני על המזיק לשלם את כל ערכו של הבול ששרף. תשלום הנזק הוא על החפץ שהזיק וללא כל קשר לשוויו נכסיו של הניזק (הבול ש"ת אור לציון - חושן משפט סימן י"א שמצדד הכהדו השני).

כל הני"ל אין לו כל השלכה על נידון דידן. הציור שנגרס עצמו לא ניזוק כתוצאה מהגריסה. מי שגרם לכך לא עשה כלל מעשה נזק (ראה שלחן ערוך - חושן משפט, סימן ת"ג).

המשך ההערות מפסקי דינים

י"ח. [8] ערך לחם ע"פ נמו" ב"מ י"ז. [9] סי' קע"ו שם. [10] שם סעיף כ"ג ובסמ"ע שם ס"ק נ"ז. שהרי משועבד לעסוק כל אותו זמן, עיי"ש. כלומר בכל שמוכשר לכך חייב לעסוק בזה, שבזה דומה לפועל כמבואר בס"ל ש"ג סעיף ד'. [11] קצות שם ס"ק ח' ע"פ השיטה מקובצת ב"ק ק"ה א' אבל. [12] נתיבות שם ס"ק מ"א שפועל חוזר באמצע היום וחייבים לשלם שכרו אפילו נתייקרה המלאכה, ועוד דרווחא לקרן משתעבד רק אם יש חשש להפסד הקרן ואילו כאן מחזיר את הקרן, אכן באולם המשפט מוכיח כדברי הקצות ע"פ הרמב"ן במלחמות שם. [13] עיין סמ"ע ס"ק נ"ח דלכן אין זה לזה שם עבד ומשועבדים כפי תנאם. [14] שם סעיף כ"ג. וע"ע סעיף ט"ו ובסמ"ע ס"ק מ"ה בשני שותפים לזמן קצוב שרווחא לקרנא משתעבד, וברש"י ב"מ ק"ה א' ד"ה אי אמר, מחשש הפסד בקרן, ולכאורה לפ"ז אם יש ערב על הקרן לא שייך חשש זה, אכן החזון איש ב"ק ס' כ"א ס"ק כ"ה כתב דה"ה שמשועבדים להרוויח יותר. [15] שו"ת שבות יעקב ח"ב סי' קפ"ד הובא בפתחי תשובה סי' קע"ו ס"ק כ"ז ע"פ השלטי גבורים ב"ק מ"ד א' הובא בסמ"ע סי' ע"ד ס"ק ז' וש"ך ס"ק ר"א שבהלוואה שהזמן נקבע לטובת המלוה לא יכול הלווה לחזור בו באמצע הזמן, ועיי"ש בתומים שם ס"ק ו', ושערי דעה י"ד סי' קע"ו ס"ק ט"ו. [16] נתיבות סי' ע"ד ס"ק ד' בכונות הש"ג הנ"ל, וכתב הפתחי תשובה שם שזה נכון לדינא, וע"ע משפט שלום ואולם המשפט לסעיף כ"ג. [17] ערוך השולחן סעיף מ"ה. [18] בבית אפרים"ח סימן י"ז הובא בפתחי תשובה שם.